

SOC DOK

- platform for socialpolitisk dokumentation og debat

2. årgang nr. 3 - september 2020

Socialpolitisk Forening Hovedstaden - for Sjælland, øerne og Bornholm

Indhold - Ctrl+klik på en overskrift for at komme til artiklen

[Peter Bundesen: Har socialdemokratiet oversolgt den differentierede pensionsalder?](#) - side 3

Regeringens forslag om en tidligere pensionsalder for personer, der har været særligt længe på arbejdsmarkedet har i den senere tid fyldt voldsomt i den offentlige debat. Det er måske ikke så mærkeligt, hvis man ser på den intensitet, som forslaget er blevet fremført med. Men hvis man ser på dets reelle indhold, er de faktiske ændringer beskedne.

[Per H. Jensen og Fritz von Nordheim:](#) - side 5

[TIDLIG PENSION ... som lovet? – Joh! RETFÆRDIG TILBAGETRÆKNING? – Joh! FOR ALLE? – Nej!](#)

I artiklen præsenterer forfatterne de modsætninger og dilemmaer, som Socialdemokratiets løfte om en ny ret til tidlig folkepension rummede, og gør rede for, hvordan disse er (søgt) løst i det fremlagte forslag om 'tidlig pension'. Artiklen påpeger det uløste dilemma med den åbenbart uendeligt stigende almindelige folkepensionsalder og sætter spørgsmålstegn ved, om kroppens arbejdsevne nødvendigvis modsvarer den længere levealder. Artiklen spørger – udfordrende - om der egentlig er vælgermæssig dækning for Folketingets tilbagevendende afgørelser om en stadigt stigende pensionsalder.

[Karen Pallesgaard Munk:](#) - side 9

[Det lange liv og afslutningen på tre-stadietilværelsen - henimod en ny fortælling om livsløbet](#)

Pensionskassedirektørerne var de første som forstod, at en langsom samfundsforandring med store menneskelige og økonomiske konsekvenser var under udvikling: de forsikredes levealder blev ved at stige, livsløbet var ude af trit med det forventede. I artiklen dokumenterer og diskuterer forfatteren denne udvikling og påpeger, at det – både politisk og menneskeligt – vil kræve andet og mere end pension til 'Arne' at omskabe vores livsvilkår, så de kommer i overensstemmelse med den statistiske virkelighed, som er, at vores biologiske livstidspotentiale er meget længere, end vi har troet.

[Gunvor Auken: Arne Arne – det var ikke meget, der kunne blive til ham](#) - side 14

Regeringens stort anlagte tidlige pension er på kun 13.500 kr. om måneden til en enlig. – Hvem kan leve af det? Kun den, der efter mindst 42 år på arbejdsmarkedet ikke magter at arbejde mere, eller ikke kan få sine dagpenge forlænget, vil af nød sige ja til at benytte retten til den nye tidlige pension. Som i øvrigt først kan fås tre år før folkepensionen, hvis og hvis og hvis ...

[Hvad har organisationerne sagt til udspillet – og hvad siger folk egentlig selv om nedslidning og stress?](#) Sammenfatning af debatten umiddelbart efter, at regeringens udspil blev kendt

v/ Kirsten Windekilde

- side 15

SOC DOK

- platform for socialpolitisk
dokumentation og debat
ISSN: 2597-0100

Tidsskrift for Socialpolitisk
Forening Hovedstaden

Forretningsudvalg:

Patrick Hansen, formand
Halima El Abassi, næstformand
Kirsten Windekilde, kasserer

Redaktion:

Peter Bundesen, ansv.
Lauge Rasmussen
Kirsten Windekilde
Nina von Hielmcrone

Dette er et temanummer om 'Arnes pension' – om den socialdemokratiske regerings udspil om en ret til tidlig pension for dem, der har investeret mindst 42 år på arbejdsmarkedet.

I tre artikler – af hhv. Peter Bundesen fra redaktionen, Per H. Jensen og Fritz von Nordheim fra Aalborg Universitet og Karen Pallesgaard Munk fra Aarhus Universitet – bliver regeringens udspil beskrevet og analyseret, afvigelser fra Socialdemokratiets oprindelige udmeldinger bliver gennemgået og forklaret, og hele foretagendets manglende perspektiv på menneskets meget længere levealder bliver dokumenteret og strategier for menneskers livsløb, der imødekommer denne udvikling bliver efterlyst.

Et indlæg fra Gunvor Auken, der i mange år var forbundssocialrådgiver i SID, nu 3F, påviser, hvor lidt der egentlig – for 'Arne' – er kommet ud af socialdemokratiets store slagnummer, og Kirsten Windekilde fra redaktionen samler op på de første udmeldinger på udspillet fra de faglige organisationer i Fagbevægelsens Hovedorganisation, både de ufaglærtes og de faglærtes organisationer og de mellemlangt uddannedes – som der ikke er noget til i udspillet.

Vi følger op på reaktionerne på regeringens udspil i næste nummer af SOC DOK, med særlig interesse for debatten om 'arbejdsudbuddet'. Men vi sætter også fokus på 'det økonomiske råderum' med en stor artikel af Jesper Jespersen, der dokumenterer, hvad Finansministeriets regnemodeller burde have "lært" af finanskrisen til den aktuelle corona-krise. Og på Bent Greves nye bog om velfærdssamfundet og meget mere.

God læselyst!

Har socialdemokratiet oversolgt den differentierede pensionsalder?

Af lektor emeritus, cand.mag. Peter Bundesen

Regeringens forslag om en tidligere pensionsalder for personer, der har været særligt længe på arbejdsmarkedet har i den senere tid fyldt voldsomt i den offentlige debat og i reklameindustrien, både blandt tilhængere og modstandere. Det er måske ikke så mærkeligt, hvis man ser på den intensitet, som forslaget er blevet fremført med. Men hvis man ser på dets reelle indhold, så er de faktiske ændringer beskedne, hvorfor det nok vil være en overdrivelse at kalde forslaget en reform. Artiklen kommenterer realiteterne i forslaget.

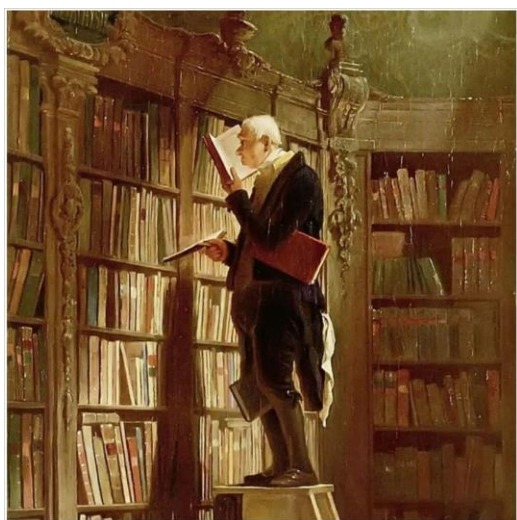
I forslaget om en tidligere pensionsalder er retten til at trække sig tilbage ét år før folkepensionsalderen betinger af, at man har været på arbejdsmarkedet siden man fyldte 19 år. Ret til tilbagetrækning 3 år før folkepensionsalderen kræver, at man har været på arbejdsmarkedet siden man fyldte 17 år. Af samme grund vil forslaget i den nuværende form være midlertidigt: det vil dø ud pga. det større antal unge, som har fået og får en længere ungdomsuddannelse. Derfor vil der være stadig færre, som er kommet på arbejdsmarkedet før de fyldte 20 år. Hertil kommer den gradvise nedtrapning af ydelsen, når borgernes pensionsformue er på 2 mio. kr. eller derover. Efterhånden som arbejdsmarkedspensionerne bliver fuldt indfasat, vil mulighederne for at kunne modtage ydelsen være begrænsede. Hvis 'Arne' i fremtiden vil gå på pension før den generelle folkepensionsalder, må han selv (være med til at) betale. Endelig er det rent økonomisk ikke en særlig attraktiv ydelse, idet den blot svarer til folkepensionen (grundydelse + tillægsbeløb). Den kan derfor kun ses som et miniplaster på det sår, som den reelle ophævelse af efterlønnen efterlod.

Regeringen regner med, at 22.000 personer vil gå på den tidlige pension i 2022, og at 6000 heraf (beregnet som helårspersoner) vil komme fra beskæftigelse. I 2025 beregnes disse tal at være henholdsvis 25.000 og 10.000 (stadig beregnet som helårspersoner). Det er efter min mening store tal. Når vi sammenholder med tallene for tilkendelse af seniorpension i første halvår af 2020, så kom kun 2,8 % direkte fra beskæftigelse. Ganske vist er det ikke helt samme målgruppe, men de ligner hinanden meget.

Forslaget om en tidligere pensionsalder løser ikke det store problem med, at forskellige befolkningsgrupper både har pensionsperioder af meget forskellig længde og oplever pensionssituationen meget forskelligt.

Det danske samfund har i høj grad udviklet sig til at være et uddannelsessamfund, hvor uddannelse for mange er blevet en væsentlig del af vedkommendes identitet.

Man ophører ikke med at være cand. mag. i samfundsfag og historie, fordi man går på pension. Heroverfor kan pensioneringen for andre erhvervsgrupper opleves som en befrielse fra et hårdt og krævende arbejdsliv. Arbejde som lyst eller tvang er meget forskelligt fordelt mellem de forskellige befolkningsgrupper. Samtidig er der meget store forskelle i levealder, befolkningsgrupperne imellem: nogle har typisk kun et meget kort eller intet otium, mens andre får et meget langt otium, hvis de trækker sig tilbage ved folkepensionsalderen. Alternativt kan de samme score en ekstra økonomisk bonus ved at udsætte folkepensionen. – Hvis disse problemer skal løses gennem en differentieret pensionsalder kræver det, at man tager helt anderledes fat med differentieringen i forhold til pensionsalder. Den fælles folkepensionsalder for alle negligerer, at vi lever meget forskellige liv.

Den største effekt, som forslaget om ret til tidlig pension får, er måske *indirekte*, nemlig udfasningen af seniorførtidspensionen ved indførelsen af seniorpensionen pr. 1. januar 2020. For at imødegå

Socialdemokratiets forslag om tidlig pensionsalder foreslog Radikale Venstre og de tidligere regeringspartier i VLAK-regeringen således at omlægge den ikke fungerende 'seniorførtidspension' til en 'seniorpension' for nedslidte, der har haft en langvarig tilknytning til arbejdsmarkedet, har 6 år eller mindre til førtidspensionsalderen og har en arbejdssevne på 15 timer om ugen eller mindre. Ordningen blev tiltrådt af Socialdemokratiet. Seniorpension er meget nemmere at få tilkendt end seniorførtidspensionen. Indtil slutningen af juni 2020, altså i løbet af det første halve år, havde 3.390 personer eller 94 % af alle ansøgere¹ fået tilkendt en seniorpension, som i øvrigt beløbsmæssigt er en betydeligt højere ydelse end folkepensionen.

Men til trods for de forudseeligt begrænsede effekter af forslaget om tidlig pension forsætter det med at give anledning til heftig politiske diskussion.

Senest har Radikale Venstre – med en tvivlsom henvisning til det fælles forståelsespapir – krævet, at der skal kompenseres for det beskedne fald arbejdsudbuddet, som forslaget isoleret set vil medføre. Socialdemokratiet vil sikre dette ved at få flere kontanthjælpsmodtagere i arbejde. Det er imidlertid forholdsvis uklart, hvordan dette skal ske.

For det første er disse arbejdsudbudsberegninger et noget luftigt foretagende (se min artikel i SOC DOK nr. 3, 1. årgang); men mere væsentligt er, at der faktisk er sket og sker en markant øgning i beskæftigelsesfrekvensen blandt seniorerne, både for dem under og over folkepensionsalderen. Således er beskæftigelsesfrekvensen blandt de 55 – 64-årige steget fra ca. 55 % i 2000 til over 70 % i 2018, sådan som også Karen Munk viser i sin artikel andetsteds i dette nummer af SOC DOK. Da denne udviklingstendens allerede var i gang mange år før

Tilbageføringsreformen blev vedtaget i 2011, er den ikke afhængig af Folketingets beslutning om at hæve pensionsalderen og lukke ned for efterlønnen.

Den er derimod et resultat af, at Danmark i høj grad er blevet et uddannelsessamfund, hvor befolkningen i højere grad trækker sig senere tilbage. Udvikling i arbejdsudbuddet er derfor primært bestemt af ændringer i befolkningens levestandard og kun i mindre grad af Folketingets beslutninger. – Denne udvikling indgår ikke i Finansministeriets regnemodeller for arbejdsudbud.

Fra redaktionen:

I et senere nummer af SOC DOK vil vi sætte fokus på uddannelseshierarkiet i Danmark, og konsekvenserne for socialt og psykisk eller kognitivt udsatte unge.

¹ Oplyst af Beskæftigelsesministeriet til Folketingets Beskæftigelsesudvalg, jf. Altinget 4.9.2020

TIDLIG PENSION ... som lovet? – Joh!

RETFÆRDIG TILBAGETRÆKNING? – Joh!

FOR ALLE? – Nej!

Af **Per H. Jensen, professor, Institut for Politik og Samfund på AAU, og Fritz von Nordheim, mag.scient.soc., fhv. vicekontorchef i EU-Kommissionen**

I artiklen præsenterer forfatterne de modsætninger og dilemmaer, som Socialdemokratiets løfte om en ny ret til tidlig folkepension rummede, og gør rede for, hvordan disse er (søgt) løst i det fremlagte forslag om "tidlig pension". Artiklen påpeger det uløste dilemma med den åbenbart uendeligt stigende almindelige folkepensionsalder og sætter spørgsmålstejn ved, om kroppens arbejdsevne nødvendigvis modsvarer den længere levealder. Artiklen spørger tillige, om der egentlig er vælgermæssig dækning for Folketingets tilbagevendende afgørelser om en stadigt stigende pensionsalder.

Forud for folketingsvalget i 2019 lovede Socialdemokratiet at indføre en ny ret til tidlig folkepension, der især skulle imødekomme behovene blandt seniorer, der oplevede sig som nedslidte efter mange belastende år på arbejdsmarkedet (Socialdemokratiet, u.d.).

Forslaget var formuleret i klar opposition til udfasningen af efterlønnen og den behovstestede såkaldte Seniorførtidspension, der begge blev vedtaget i 2011 af Venstre og Det Konservative Folkeparti, med opbakning fra Dansk Folkeparti og Radikale Venstre, som led i en reform af tilbagetrækningssystemet.

Socialdemokratiet afsatte 3 mia. til deres "tidlig folkepension", der skulle bygges op omkring 7 principper:

1. Den skulle gavne de nedslidte (uanset om nedslidningen er fysisk eller psykisk)
2. Den skulle gælde efter et langt arbejdsliv (målrettet personer med mange arbejdsår, der startede tidligt)
3. Der skulle være tale om en egentlig rettighed (baseret på objektive kriterier)
4. Mænd og kvinder skulle have reel lige adgang
5. Det skulle være muligt at blive visiteret til tidlig folkepension
6. Modellen skulle være simpel, overskuelig og varsles i god tid, og
7. Pengene skulle passe (som nævnt ville Socialdemokratiet afsætte 3 mia.)

Både under og efter valgkampen blev Socialdemokratiets forslag især fra borgerligt hold forsøgt latterliggjort. Lars Løkke Rasmussen kaldte Socialdemokratiets udspil "det største bluff i dansk politik i generationer", fordi de afsatte 3 mia. – stadig ifølge Lars Løkke Rasmussen – kun kunne flytte 2.850 fuldtidsbeskæftigede ind i ordningen.

Også pensionseksperter tvivlede på, at det ville være muligt gennemføre en tilbagetrækningsreform indeholdende alle Socialdemokratiets 7 principper (se f.eks. Jensen & von Nordheim), bl.a. fordi forslaget – om end ambitiøst – rummede en række teknisk-juridiske modsætninger, ville blive ekstremt vanskeligt at administrere, og tenderede til at overstige den afsatte sum.

Nu har den socialdemokratiske regering fremlagt forslaget "Ny ret til tidlig pension – værdig tilbagetrækning for alle" (Regeringen, 2020A), og forslaget må siges at være teknisk set ganske imponerende, ligesom det analytiske og statistiske forarbejde til forslaget er til topkarakter. Langt hen ad vejen er det lykkedes for Beskæftigelsesministeriet at udvikle en tidlig tilbagetrækningsordning, som ingen troede mulig. Forslaget til "tidlig pension" bygger på (1) enkle, objektive kriterier for en ny ret til tidligere tilbagetrækning, (2) som indkredser en hovedgruppe af ufaglærte og faglærte lønarbejdere, der gennem et langt arbejdsliv med fysisk belastende arbejde kan hævdes at have gjort sig fortjent til en ret til tidligere og mere værdig tilbagetrækning, og (3) kan finansieres inden for den afsatte ramme på 3 mia. kr.

Præsentationen var også første klasses og usædvanlig åben om de valg, man har truffet i forhold til en lang række dilemmaer. Desuden rummer forslaget en meget detaljeret redegørelse for de kriterier, der skal ligge til grund for tildelingen af "tidlig pension" (Regeringen, 2020B).

Som nævnt rummede Socialdemokratiets før-valgoplæg en række modsætninger og dilemmaer, og formålet med det følgende er at redegøre for, hvorledes disse dilemmaer er løst.

Folkepensionen som juridisk-administrativ ramme for "tidlig pension" blev opgivet

Selvom man talte om ret til tidligere folkepension og om differentieret folkepension blev det relativt hurtigt klart, at ret til tidligere pension ikke kunne realiseres inden for folkepensionens juridiske og politiske rammer. Denne udfordring blev løst ved at man droppede ambitionen om at ændre folkepensionen. I stedet udviklede man en model for en ny selvstændig tilbagetrækningsordning, hvis affinitet med folkepensionen er, at den er bidragsfri, en rettighed og at pensionsydelsen næsten svarer til den, der tildeles en enlig folkepensionist med fuldt pensionstillæg, nemlig 13.500.

En ordning specifikt målrettet mod de nedslidte blev opgivet

Socialdemokraterne ønskede at målrette retten til "tidlig pension" mod de nedslidte. Derfor var ambitionen at finde enkle, objektive kriterier for hvordan nedslidning samvarierer med lange belastende arbejdsliv. Som udenlandske erfaringer imidlertid allerede har vist, er det meget vanskeligt at opstille, vedligeholde og anvende kriterier for belastende arbejde, ligesom det er meget vanskeligt at finde pålidelige kilder om det enkelte individs arbejdsbelastning over hele arbejdslivet.

Dette problem blev overvundet ved, at man opgav at bruge data for nedslidning som en del af kriterierne for retten til tidligere tilbagetrækning. I stedet valgte man at anvende arbejdsmarkedsanciennitet som et centralt tildelingskriterie. Dermed vil også fuldt funktionsduelige seniorer, der opfylder anciennitetskriteriet på 42, 43 eller 44 år på arbejdsmarkedet, få adgang til ordningen. Antal arbejdsår opgøres ved 61-års fødselsdagen, og den alder,

hvorfra man kan få "tidlig pension" (dvs. ved alder 64, 65 eller 66 i 2022, hvor folkepensionsalderen er 67), vil stige i samme takt som folkepensionsalderen, der i 2040 forventes at nå op 70 år.

Socialdemokratiet accepterede seniorpensionsordningen

"Tidlig folkepension" skulle ifølge Socialdemokratiets før-valgoplæg udformes som en rettighed. Imidlertid lagde man også op til, at man skulle kunne visiteres til tidlig folkepension, således at mennesker, "der ikke er direkte omfattet af rettigheden, men som på anden vis er nedslidte, har nedsat arbejdsevne eller fysiske eller psykiske gener, skal kunne visiteres til tidlig folkepension" (Socialdemokratiet, u.d.). Med andre ord var ambitionen at lave såvel et rettigheds- som et visitationsspor til tidligere folkepension, hvilket dog næppe var muligt.

Løsningen blev, at socialdemokraterne tiltrådte den foregående regerings aftale om lade en ny 'Seniorpension' afløse den mislykkede 'Seniorførtidspension' og udnævnte den til deres visitationsspor. Seniorpensionen, der er en behovstestet ydelse på dagpengeniveau (kr. 19.500), kan oppebæres i op til 6 år før pensionsalderen, hvis det vurderes, at personen er så svækket at denne maksimalt kan arbejde 15 timer om ugen. Socialdemokraterne har således anerkendt seniorpensionsordningen og gjort den til deres egen.

Mens adgangen til seniorpension forudsætter, at arbejdsevnen skal være så nedslidt, at man højst kan arbejde 15 timer om ugen, fordrer adgang til "tidlig pension" en anciennitet på arbejdsmarkedet på mindst 42 år. Dermed er ingen af ordningerne *for alle*, hvilket ellers er en del af titlen på regeringens præsentationspjece: "Ny ret til tidlig

Ny seniorpension – værdig tilbagetrækning for nedslidte

- Giver flere nedslidte ret til at trække sig tidligt tilbage
- Hurtig mulighed for fleksjob på nuværende arbejdsplads
- Kommission undersøger konsekvenserne af den stigende pensionsalder
- Flere penge i hånden, når man arbejder ved siden af folkepensionen

Læs mere om aftalen på regeringen.dk

REGERINGEN

pension – værdig tilbagetrækning for alle”. Personer, der f.eks. er så nedslidte, at de kun kan arbejde 20-25 timer om ugen efter 40 år på arbejdsmarkedet, får ikke adgang til nogen af ordningerne. Det kan således undre, at man har konstrueret et forslag, hvis DNA er, at de nye muligheder ikke er for alle nedslidte seniorer. Men det skyldes nok ikke mindst, at opgaven har været at holde sig inden for en finansieringsramme på 3 mia.

Det kan dog ikke benægtes, at de nye ordninger bidrager til at skabe større retfærdighed i mulighederne for tidlig tilbagetrækning. Og hvis *for alle*, tolkes derhen, at deltidsarbejde og perioder med arbejdsløshed, barsel og sygdom også tæller med i det antal år, der kan udløse ”tidlig pension”, så er *for alle* en lidt mere rigtig betegnelse, idet det udvider personkredsen, der er omfattet af ordningen. Kvinder og personer med afbrydelser i beskæftigelsen får således større mulighed for at kvalificere sig til ”tidlig pension”.

Formentlig vil personkredsen, der får adgang til ordningen, yderligere blive udvidet. I hvert fald kan man forvente, at de kommende forhandlinger med venstrefløjen og DF kommer til at handle om, hvor meget persongruppen skal udvides og ydelsen hæves.

Hvis de borgerlige partier inklusive Radikale Venstre – nu de alligevel ikke kan hindre, at et forslag vedtages – overvældes af taktisk snilde, så kan de imidlertid mindske ’skaden’ ved at tilbyde at stemme for Socialdemokratiets udspil, dvs. for den magre ydelse og begrænsede personkreds, som forslaget for nærværende rummer.

Hvem bliver målgruppen?

Tidlig pension rummer to tildelingskriterier. Antal år på arbejdsmarkedet (som nævnt ovenfor) og individets pensionsformue. Hvad angår pensionsformuen nedsættes ydelsen for personer med en pensionsformue svarende til 2 mio. kr. eller derover. Den tidlige pensionsydelse nedsættes med 4 pct. af pensionsformuer over 2 mio., dvs. en person med en pensionsformue på 3 mio. får et årligt fradrag i sin ”tidlig pension” på kr. 40.000. Dermed får personer med høje pensionsformuer (f.eks. akademikere) mindre udbetalt i tidlig pension. En pensionsformue på 6,05 mio. eller derover vil helt diskvalificere en fra at modtage ydelsen. Formålet er ”at målrette ordningen til dem, den er tiltænkt” (Regeringen, 2020A).

Kombinationen af antal arbejdsår og pensionsformue gør, at man får åbnet ordningen for en meget relevant kernegruppe: medlemmer af 3F, NFF og Dansk Metal.

Faktisk svarer den gruppe af berettigede, man har fået indkredset, meget til den gruppe, efterlønsordningen oprindeligt sigtede mod. I midten af 1970’erne var det overvejende arbejdere, organiseret i forbund under LO, der var medlemmer af a-kasserne. Derfor gav det mening at afgrænse medlemskredsen til sådanne. Især når man samtidigt ønskede at lette vedtagelsen af ordningen ved at præsentere den som også et beskæftigelsespolitisk værktøj. Et instrument, der skulle åbne jobs for de unge, og samtidig i betydeligt omfang være selvfinansierende, idet man sparede arbejdsløsheds- og sygedagpenge til de nedslidte ældre arbejdstagere.

Massearbejdsløsheden i 1980’erne førte til, at alle kategorier af lønarbejdere blev medlem af en a-kasse, og begyndte at benytte sig af efterlønsordningen.

En efterlønsordning på krykker?

”Tidlig pension” er væsentlig ringere end efterlønsordningen. Medens den månedlige efterlønsydelse i 2020 ligger på kr. 19.083 pr. måned, kommer ”tidlig pension” som nævnt til at ligge på kr. 13.500 pr. måned.

Siden efterlønsreformen i 1998 har efterlønsperioden været 5 år. En af Socialdemokratiets forudsætninger for at deltage i Velfærdsforliget i 2006 var, at den 5-årige efterlønsordning blev vedligeholdt. Med Tilbagetrækningsreformen i 2011 ændrede Løkke-regeringen imidlertid varighedsperioden fra 5 til 3 år. Det var Socialdemokratiet modstander af, og ville fastholde en uændret efterløn. Nu, hvor efterlønnen nærmest er død og borte, stiller Socialdemokratiet sig tilfreds med en varighed af 1, 2 eller 3 år i ”tidlig pension”.

Der er dog også fordele ved ”tidlig pension” sammenlignet med den nuværende efterløn. For at gøre efterlønnen så lidt attraktiv som muligt, vedtog man med Tilbagetrækningsreformen i 2011 at ydelsesværdien af ens private pensionsopsparing (summen af arbejdsmarkeds- og individuel

pensionsopsparing) skal modregnes i efterlønsydelsen, uanset om pensionen bliver udbetalt samtidig med efterlønnen eller ej. Privat pensionsopsparing modregnes derimod ikke i "tidlig pension".

Personer, der både er berettiget til efterløn og "tidlig pension", kan vælge sidstnævnte, få deres efterlønsbidrag tilbagebetalt, og kombinere "tidlig pension" med en arbejdsmarkedspensionsydelse. Det er tilmed tilladt at oppebære en arbejdsindkomst på 24.000 kr. – Her gemmer der sig således en væsentlig forbedring.

Velfærdsforliget fra 2006 efterlades urørt

Med Velfærdsforliget i 2006 knæsatte man dogmet om, at når vi lever længere skal vi også arbejde længere. Folkepensionsalderen blev bundet til udviklingen i levetiden for 60-årige, samtidig med at man på sigt søger at bringe den gennemsnitlige pensionsperiode ned på de 14,5 år, den udgjorde i 1995 – før den pludselige stigning i ældres levetid begyndte. Ifølge prognoserne medfører det f.eks., at folkepensionsalderen i 2050 kommer til at ligge på 72 år.

Grundspørgsmålet er imidlertid, om sundhedstilstanden og arbejdsevnen hos seniorerne øges i samme takt som stigningen i levetiden, og om arbejdslivet derfor problemfrit kan undergå en forlængelse, der svarer til forlængelsen i levetiden. Som påpeget af Lunenfeld & Stratton (2013) lever vi længere, fordi ny medicin og nye behandlingsformer gør, at man som gammel kan leve længere med alvorlige sygdomme. Dertil kommer, at mange faglærte og ufaglærte med manuelt arbejde oplever smerter og begrænsninger i arbejdsevnen allerede fra slutningen af 50'erne, hvorfra der kan være langt til man når de 72 år (eller 69 år, hvis man kvalificerer til en 3-årig "tidlig pension").

Hverken seniorpension eller "tidlig pension" har løst dette velfærdsmæssige og politiske dilemma. Og Socialdemokratiet støtter sammen med de andre magtpartier fortsat Velfærdsforliget, fordi partiet er overbevist om, at en yderligere forhøjelse af pensionsalderen er finanspolitisk nødvendig.

Men er der egentlig folkelig opbakning

Selvom det politisk er besluttet, at folkepensionsalderen skal følge udviklingen i levetiden, er det fortsat sådan, at hver gang folkepensionsalderen skal hæves, så skal dette beslutes af Folketinget. Som nævnt er alle magtpartierne enige.

Ikke desto mindre er spørgsmålet, om det er en rigtig beslutning, og om der faktisk er vælgermæssig dækning herfor. Spørgsmålet er aldrig blevet afprøvet i den offentlige debat eller ved stemmeurnerne – vi har ikke haft et "pensionsaldersvalg". Og nu, hvor stigningen i pensionsalderen faktisk er gået i gang, og hvor mennesker mærker det på deres krop, kan stemningen og situationen hurtigt ændre sig.

Folketinget skal her i efteråret tage stilling til næste levetidsudløste forhøjelse af pensionsalderen til 69 år fra 2035. Samtidig forsøger regeringen at finde flertal for "tidlig pension".

Væsentlige dele af fagbevægelsen har sammen med Enhedslisten allerede undsagt forhøjelsen af pensionsalderen til 69 år. Men at dette skulle påvirke regeringen, er der ikke tegn til.

Det er mere sandsynligt, at forslaget om "tidlig pension" formår at tage opmærksomheden væk fra de udfordringer, der gemmer sig i Velfærdsforliget fra 2006.

Referencer:

Jensen P. H. & von Nordheim, F. (2019): Differentieret pensionsalder? SOC DOC nr. 4, 1. årgang, oktober 2019. Hentet fra <http://socdok.dk/SOC%20DOK%20nr.4.pdf>

Lunenfeld, B. and Stratton, P. (2013): The clinical consequences of an ageing world and preventive strategies. *Best Practice & Research: Clinical Obstetrics & Gynaecology*, 27(5):643–659. DOI: 10.1016/j.bpobgyn.

Regeringen (2020A): Ny ret til tidlig pension – værdig tilbagetrækning for alle. Kbh. 2020. Hentet fra https://bm.dk/media/14686/tidlig_pension.pdf

Regeringen (2020B): Udspil: Ny ret til tidlig pension, Faktaark, Kbh. August 2020. Hentet fra <https://fm.dk/media/18215/faktaark-til-udspil-om-ny-ret-til-tidlig-pension.pdf>

Socialdemokratiet (u.d.) De mest nedslidte fortjener også en værdig pension. Hentet fra <https://www.socialdemokratiet.dk/media/7959/en-ny-ret-til-tidlig-folkepension-til-de-mest-nedslidte.pdf>

Det lange liv og afslutningen på tre-stadietilværelsen - henimod en ny fortælling om livsløbet

af lektor, ph.d., cand. psych. aut. Karen Pallesgaard Munk, Aarhus Universitet

Pensionskassedirektørerne var de første som forstod, at en langsom samfundsforandring med store menneskelige og økonomiske konsekvenser var under udvikling: de forsikredes levealder blev ved at stige, livsløbet var ude af trit med det forventede. I artiklen dokumenterer og diskuterer forfatteren denne udvikling og påpeger, at det – både politisk og menneskeligt – vil kræve andet og mere end pension til 'Arne' at omskabe vores livsvilkår, så de kommer i overensstemmelse med den statistiske virkelighed, som er, at vores biologiske livstidspotentiale er meget længere, end vi har troet. Den største udfordring er ulighed i sundhed og en sikring af, at også økonomisk og socialt udsatte får et langt og produktivt liv.

Samfundsforandringer, der kommer langsomt, har en vis tilbøjelighed til ikke helt at blive opfattet, før de i fuldt flor er ankommet. Og selv da kan der være voldsomme konflikter om, hvad forandringerne skyldes, om der er sket noget, og om man overhovedet kan eller skal reagere på dem. I demokratier kan det være vanskeligt for politikere i god tid at overbevise vælgerne om, at noget må ske, og at det måske betyder tab af privilegier til en fremtid, som for nogle er usynlige og forekommer øg fortænkt. I sin modstand kan man også forsøge at lyve om eller fornægte den viden, der ligger bag.

Udviklingen hen imod den demografiske ubalance med flere ældre og færre børn er et godt eksempel på dette langsomhedsfænomen i en samfundsforandring. Der er tale om en udvikling, som så at sige er kommet bag om ryggen på hele verden. Demografer har dog i mange år vidst, hvad der var på vej. Demografi er vel en af de få socialvidenskaber, som har en meget høj grad af forudsigelighed indbygget i sig. Flere ældre ville imidlertid ikke være noget problem, hvis der stadigvæk var en balance imellem aldersgrupperne eller generationerne, men den danske befolkning – og befolkningen i mange andre steder i verden – er også hørt op med at få så mange børn, at de kan opveje mængden af det stigende antal ældre. Det sidste er et globalt mønster, mens det er forskelligt, hvor mange børn, der sættes i verden i det enkelte land, og som vil kunne afbalancere udviklingen af de mange overlevende ældre/gamle.

Nu havde vi ellers lige fået etableret en standard for livsløbet, politisk og individuelt set, som et trestadieforløb (barndom/ungdom, voksenalder og alderdom) med klare aldersmarkeringer af, hvornår man har ret og pligt til hvad - og ikke mindst, hvornår man skal forlade arbejdsmarkedet, og hvornår man tænkes at forlade livet.

Den første samfundsgruppe, der begyndte at se alvoren i det, der er på vej, var pensionskassedirektørerne, hvis statistiske beregninger over afgang ved død ikke længere holdt (som en forskerkollega refererede fra et møde med dem). Vi var holdt op med at dø 'i tide', så pensionsopsparingerne ville ikke længere slå til, hvis udviklingen fortsatte ... hvad den som bekendt gør. Efterhånden stod det også klart for Folketinget, at heller ikke de generelle rettigheder til folkepension passer til fremtiden, fordi ordningen er indrettet efter, at der hele

tiden er arbejdende yngre generationer, som betaler skat og dermed kontinuerligt betaler til folkepensionisterne. Den offentlige forsørgelse sker over det årlige statsbudget og ikke via en samfundsmæssigt opsparet formue. Der er således mange økonomiske udfordringer forbundet med de lange liv, vi vil komme til at opleve i fremtiden.

Men der er også andre udfordringer: det er ikke alene statsbudgettet, der kommer under pres, men også mængden af arbejdskraft til at holde hele samfundsmaskineriet i gang. Under udvikling er også et prekært magtforhold imellem generationerne: det stigende antal ældre får (over)magt via stemmesedlen, og det er i den situation en farlig sag for politikere, der gerne vil genvælges, at tale op imod de ældres interesser. Der har bl.a. bredt sig et 'taknemmelighedsnarrativ' om de ældre som dem, der 'har skabt det samfund, vi alle nyder godt af'. Derfor skal vi nu betale tilbage og kan ikke tillade os at være kritiske og berøve dem en 'værdig alderdom'. Endelig er den sidste udfordring samfundets fordomme om alder og kognitiv funktionsevne, som spærrer for forståelsen af, hvad en god seniorarbejdskraft vil sige, hvor man ikke anerkender, at 'fostanden vokser, mens hjernen skrumper med alderen' (Kirk, 2020; Munk, 2006)

Med et komfortabelt flertal vedtog Folketinget derfor, med Velfærdsforliget i 2006, at skabe en mekanisme, der lader retten til folkepension følge levealderen, med en stipuleret alderdom på pension med en længde på 14,5 år. Der var imidlertid ikke fuld automatik lagt ind i loven. Det blev besluttet, at man skulle stemme om det hver 5. år, hver gang pensionsalderen skulle hæves i henhold til den vedtagne automatik, hvis levealderen statistisk set blev ved med at stige. Og det gør den.

Det er, hvad man står foran netop nu og én af grundene til, at der er opstået fornyet polemik og uro om pensionsalderen, men selvfølgelig også i kølvandet på hele diskussionen om 'Arnes' ret til at gå på pension før tiden, så at sige. Særligt to grupper gør oprør imod ordningen: de unge samt repræsentanter for de fag, hvor man risikerer - først og fremmest - fysisk nedslidning. Derudover er enkelte af de partier, der stemte for loven, begyndt at ryste på hånden. For eksempel er Radikale Venstre ude med et forslag om, at pensionsalderen ikke må stige yderligere, når den har nået 70 år.

Alt dette bygger på statistiske beregninger og gennemsnit, men jo med baggrund i faktiske liv. Alligevel kan det enkelte menneske selvsagt aldrig vide, om man er én af dem, der lever så længe som statistikken siger, eller måske dør for tidligt og dermed ikke når frem til det 'frie' livsstadium, som i henhold til tre-stadie-fortællingen venter efter arbejdslivets ophør. Så forståeligt nok følger der en spænding imellem det personlige liv og samfundets overordnede husholdningsregnskab i kølvandet på denne nye problematik – at vi ikke længere dør 'i tide'.

Den udvikling, som her er skitseret, og som forekommer uundgåelig, kræver at samfundet og hver enkelt begynder at ændre forestillinger om, hvad livsløbet er for en størrelse. Vi har ingen fælles fortælling om dette, og før vi får det, bliver omstillingen sværere, end den kunne være. Det betyder ikke, at vi ikke har fælles forestillinger om livsløbet nu, men det er bare forestillinger, som er ude af trit med den statistiske virkelighed, men sikkert i overensstemmelse med private drømme om frihed fra arbejdets åg.

En enestående historisk udvikling

Den langsomme samfundsforandring med det lange livs opståen er historisk set enestående. Langsomt, men sikkert har verdens befolkninger de sidste 200 år bevæget sig henimod længere livsløb i takt med den teknologiske, medicinske og politiske udvikling, som i det meste af verden har forbedret levevilkårene for de fleste mennesker.

Det betyder ikke, at der ikke er store forskelle kloden rundt, men alene at længere levealder er et globalt fænomen. Ligesom der er forskelle på, hvor længe en given befolkning lever i et land, er der også forskelle på, fødselsraterne kloden rundt. Nogle steder opvejer denne aldringen, andre steder ikke. Det er, når denne ubalance er til stede, at vi får det, som aldersforskere kalder 'det aldrende' og det 'dobbelt aldrende' samfund (Jeune & Kirk, 2006). Ved et 'dobbelt aldrende' samfund forstås, at ældresegmentet i

befolkningen begynder at bestå af flere generationer med indbyrdes kulturelle forskelle, hvor de gamles børn også er gamle. Hele Europa er et aldrende kontinent, det samme gælder Japan og Kina, mens Tyrkiet og USA, for eksempel, stadig kan følge med afbalanceringen af aldersgrupperne. Samlet set vil verdensbefolkningen i dette århundrede dog sandsynligvis komme til at bestå af flere ældre end børn og unge (Jeune & Kirk, 2006), så det er ikke bare antal gamle og ældre, der betyder noget. Det er også fordelingen imellem de erhvervsaktive og ikke-aktive, der er vigtig.

Et yderligere faktum er, at vi faktisk ikke kender den maksimale aldersgrænse for menneskets livslængde. Det har været et tilbagevendende udsagn blandt demografer, at nu var den øverste grænse nået, for at de derpå få år senere har kunnet konstatere, at nu var den grænse – igen – overskredet. Det sikkert dokumenterede ældste menneske er Jeanne Louise Calment, født i Arles, som blev 122 år og 164 dage (Robine, Allard, Hermann & Jeune, 2019). Den første sikre befolkningsstatistik på området har også overaskende vist, at middellevetiden for svenske kvinder er steget fuldstændigt lineært fra 1840 med 3 måneder om året frem til i dag, og den udvikling fortsætter. Middellevetiden ser forskellig ud kloden rundt - afhængig af levevilkårene i de forskellige nationer og verdensdele, men uanset at der er store forskelle, så når de moderne fremskridt de fleste i en eller anden grad. Det betyder, at vi har med en global tendens at gøre, og det betyder noget for fremtiden, at vi begynder at se dette i øjnene. I 2030 vil de +80-årige udgøre en tredjedel af den danske ældrebefolkning (Jeune & Kirk, 2006), og det forventes, at 50 % af de piger, der fødes i dag i den vestlige verden, vil blive 105 år gamle (Gratton & Scott, 2016). I Sverige er det som sagt for kvinders vedkommende en 'livsforbrugsrabat' på 3 måneder om året (lidt mindre for svenske mænd), og for Danmarks vedkommende – indtil videre – 1 måned om året.

Det betyder, at tidligere ideer om menneskets maksimale biologiske livslængde står for fald. Det ser ud til, at vores biologiske potentiale for det lange liv er meget større end hidtil antaget. Men det bygger på den forudsætning, at der 'passes på' befolkningen i forhold til folkesundhed, et vist mål af retfærdig fordeling af samfundets ressourcer i forhold til levevilkår, arbejdsmiljø, og livsmuligheder bredt fortalt. Hele denne udvikling er netop sket, fordi mennesket som art har den særegne egenskab at kunne gribe ind i og forbedre egne livsvilkår. Det er således kulturen, der er livsforlænger.

Afslutning på tre-stadietilværelsen

Men spørgsmålet er, om vi rigtigt som samfund forstår, hvad der er i gang, og at vores liv forlænges, mens vi lever, så at sige? Ikke ifølge de to engelske professorer i henholdsvis psykologi og økonomi fra London School of Economics, Lynda Gratton og Andrew Scott (2016). Vores forestillinger og fortællinger om livsløbet er dannet i et samfund, som er ved at forsvinde, nemlig tre-stadiefortællingen om livsløbet byggende på aldersgrænser: barndom/ungdom, arbejdende voksenalder, tilbagetrækning/pension med en 'værdig alderdom' udenfor arbejdsmarkedet. Det er en fortælling, som bygger på den kronologisering af livet, som langsomt bredte sig med det moderne industrisamfund (Gillis, 1996; Blaakilde, 2004), hvor et af de fremmeste karakteristika ved mennesket blev dets alder. Det er en fortælling, som havde sit udspring i den første alderdomsforsørgelseslov af 1891 (Petersen, 2014), og som dannedes langsomt med den danske velfærdsstat og dets velfærdsforbedringer først og fremmest for lønarbejderen.

Det er ikke hensigten her at skrive historien bag denne fortælling, men blot at konstatere, at den er dybt rodfastet i udviklingen af den danske velfærdsstat. Med dannelsen af tre-stadiefortællingen om livsløbet skabtes også ideen om at 'være færdig' (funktionsmæssigt) på arbejdsmarkedet, når man havde nået pensionsalderen. Dertil kom en tilbøjelighed til at sætte alle ældre i den samme kategori med de samme karakteristika. Bagsiden af denne 'velfærdsmedalje' samt psykologisk forskning i kvantitativt målbare kognitive evner, som viste aldringsrelaterede tab, var således et negativt alderdomssyn (Munk, 2006). Så alt i alt passede tre-stadiefortællingen godt til såvel samfundsudvikling som psykologisk forskning.

Ligesom vi var ved at have gode tilpassede forestillinger om alder og erhvervede rettigheder og pligter på baggrund af bestemte forestillinger om livsløbet, passer denne fortælling ikke længere til det, der er på vej. Modellen er ikke tilpasset den nye samfundsmæssige 'figur', så at sige. Den trænger til 'omsyning'. Ikke bare lever befolkningen længere, men den er også 'yngre' biologisk set. Aldring er mere plastisk, end man troede tidligere. Det betyder, at den humane aldring er foranderlig og dybt kulturelt betinget. Vi vil se flere overlevende med kroniske sygdomme, og de aktive leveår uden tab af funktionsevne synes endog at stige mere end levetiden.

Nedgangsforestillingerne som er indbygget i den gamle model passer ikke helt, om end vi stadig ender med at dø. Ikke bare passer en fast fikseret pensionsalder ikke længere, forestillingerne om alderens kognitive tilbagegang er nærmest rystende forsimplede, men også den omtalte magtfordeling mellem yngre og ældre bør gives en tanke, for der begynder for første gang siden 1970'erne nu at dukke generationskonflikter op i horisonten. De stammer fra afmægtige unge, som endnu ikke har nået valgets alderen, i forhold til klimaproblemerne, der ikke reageres (hurtigt nok) på, og det drejer sig om den for de unge stigende pensionsalder. Det drejer sig også om udsigten til økonomisk tilbagegang for de unge i forhold til de ældre generationer. Under alt dette ligger der en tone af bitterhed over den manglende ansvarlighed hos dem, der har magten. Der ulmer et ungdomsoprør, og det burde bl.a. mødes med en sænkning af valgets alderen til 16 år, som vil være en meget konkret afvejning af den stigende magtbalance imellem de unge og de ældre generationer. Taknemmeligheden overfor dem, der byggede samfundet, er ved at blive afløst af vrede.

Hvordan vil det nye flerstadieliv forandre livsløbet?

Ifølge Gratton & Scott (2016) vil den forlængede levetid ændre vores liv i samme omfang, som globaliseringen og teknologien har gjort. Hvis vi gør det rigtigt, vil det være en velsignelse, og hvis vi ignorerer og ikke forbereder os på, hvad der er i gang, vil det blive en forbandelse. Opfordringen fra de to forfattere lyder derfor til alle, fra den enkelte - ung som ældre - over firmaer til samfund: *begynd nu at reflektere over, hvordan dette længere liv skal leves.*

Gratton & Scotts visioner om at tænke anderledes om livsløbet er allerede i 2004 præsenteret i Danmark af kulturforsker, lektor Anne Leonora Blaakilde, RUC, som gør opmærksom på, at vi nu lever i en postkronologiske tidsalder. Med kronologiseringen af livsløbet, som i Danmark startede i slutningen af 1800-tallet, blev borgeres rettigheder og pligter i stigende grad bundet op på alder, satte denne idé sig godt og grundigt fast, at man er 'færdig', når man bliver gammel, det vil sige pensioneret. Derfor vil ingen i dag være gammel. Men også sagt med Blaakilde's udtryk, kan denne kronologisering af livsløbet heller ikke holde længere.

I overskriftsform vil Gratton & Scotts visioner for, hvordan det vil præge fremtidens samfund, være følgende

- Folk vil arbejde op i 70'erne og 80'erne
- Der vil opstå nye jobs og nye færdigheder
- At få finanserne på plads betyder ikke alting
- Tilværelsen vil gå fra at være inddelt i tre stadier til mange stadier
- Overgange bliver en norm
- Nye typer af stadier vil vokse frem
- 'Re-kreation' (genskabelse) bliver vigtigere end rekreation (afslapning)
- Tilværelsens nye stadier vil blive aldersagnostiske eller aldersirrelevante
- Tilværelsens muligheder vil ikke lukke sig efter en bestemt alder
- Der vil blive mere lighed imellem kønnene: et trestadieliv tenderer til at skabe ufleksible holdninger til karriere, arbejde og køn (f.eks. børnepasning)
- Der vil være større generationel fleksibilitet, når alder og livsstadium bliver skilt ad
- Multistadielivet vil skabe mange pionerer og megen forsøgsvirksomhed

Der er nok ingen tvivl om, at omskabelsen af vores tilværelse til 100-års livet vil komme til at foregå under megen modstand i samfundet.

Scott & Gratton sammenligner denne nye kamp med de kampe, man har haft på arbejdsmarkedet under den industrielle revolution om længden på arbejdsugen og om arbejdsvilkår generelt. Men også regeringer vil opleve udfordringer, for det kræver, at tre-stadielivets prisme, som politikken ses igennem, skal ændres til et multistadieprisme - i forhold til uddannelsesmuligheder hele livet, pauser på arbejdsmarkedet for at passe små børn (< 2 år), f.eks. Den største udfordring, påpeger de, er ulighed i sundhed og en sikring af, at også mindre bemidlede og måske også mennesker med kognitive udfordringer får et langt og produktivt liv. For det er velkendt, at netop mennesker med en god uddannelse og en høj indkomst har de største muligheder for at få et langt liv med rige valgmuligheder. Det er ikke acceptabelt, at et godt langt liv kun skal være forbeholdt en ressourcerig minoritet.

Referencer:

- Blaakilde, A. L. (2004): 'Løber tiden fra Chronos? Om kronologiseringens betydning for forestillinger om alder'. *Tidsskrift for kulturforskning*. Novus Forlag. Oslo. 2004:1
- Gillis, J. (1991): 'Barn, ung, voksen, unge-gamle og gamle-gamle'. *HUG*, nr. 60, 13. årgang, s. 35-41
- Gratton, L. & Scott, A. (2016): *The 100-year life. Living and Working in an Age of Longevity*. London: Bloomsbury
- Jeune, B. & Kirk, H. (2006): 'Det aldrende samfund'. 3-17. I: J.H. Petersen (red.): *Det aldrende samfund 2030*. Det Strategiske Forskningsråd
- Kirk, H. (2020): *Godt nyt om gamle hjerner*. Gyldendal
- Munk, K. (2006): 'Alder, aldring, psykisk funktionsevne og udvikling'. 124-143. I: J.H. Petersen (red.): *Det aldrende samfund 2030*. Det Strategiske Forskningsråd
- Petersen, J.H. (2010): 'Debatten om alderdomsforsørgelse frem mod alderdomsforsørgelsesloven af 1891. Baggrund og indhold.' 311- 390. I: J.H. Petersen, K. Petersen, N.F. Christiansen: *Dansk Velfærdshistorie. Frem mod socialhjælpsstaten*. Bind 1. Perioden 1536-1898. Syddansk Universitetsforlag.
- Robine, J-M., Allard, M., Herrmann, R. & Jeune, B. (2019): The Real Facts Supporting Jeanne Calment as the Oldest Ever Human. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci*. 2019 Nov 13;74(Suppl_1):S13-S20. doi: 10.1093/gerona/glz198.

Arme Arne – det var ikke meget, der kunne blive til ham

Af Gunvor Auken, tidligere forbundssocialrådgiver i 3F

Regeringens stort anlagte tidlige pension er på kun 13.500 kr. om måneden til en enlig.

Hvem kan leve af det? Kun den, der efter mindst 42 år på arbejdsmarkedet ikke magter at arbejde mere, eller ikke kan få sine dagpenge forlænget, vil af nød sige ja til at benytte retten til den nye tidlige pension. Som i øvrigt først kan fås tre år før folkepensionen/hvis man har arbejdet i mindst 44 år, to år før/med 43 år, og et år før/med 42 år.

For at imødegå Mette Frederikssens store slagnummer om tidlig pension til 'Arne', fik den borgerlige regering i huj og hast op til valget i 2019 – sammen med de radikale – gennemført en spændeben-reform, nemlig seniorpensionen. Den er på 19.092 kr. om måneden. Seniorpension kan man søge om fra seks år før folkepensionen. De afgørende betingelser er, at man har været på arbejdsmarkedet i 20 – 25 år, og af helbredsmæssige årsager ikke kan klare 15 timers arbejde i sit sidste erhverv.

Det eneste, der reelt skiller de to pensioner, er kravet om, at man som nedslidt ikke kan klare 15 timers arbejde. Det krav kan den, der kommer direkte fra beskæftigelse, ikke opfylde. Under 3 % af dem der får seniorpension, kommer da også direkte fra arbejde. Men økonomisk er det en barsk forskel: To kollegaer har fulgt livslangt ad. De er begge nedslidte. Den ene bliver sygemeldt, og hans læge vurderer, at han ikke længere kan klare arbejde i 15 timer om ugen. Han får tilkendt seniorpension, der ikke kræver arbejdsprøvning m.v. Arne slæber sig igennem på jobbet til tre år før folkepensionen og får den lave tidlige pension. 5.500 kr. om måneden i forskel – for en 'ret'.

Nogle vil tage chancen og med støtte fra lægen blive sygemeldt. Så kan de søge seniorpension, men med risiko for afslag. Nogle vil vente, og benytte sig af retten til tidlig pension og derefter søge om den højere seniorpension. Lægen støtter ansøgningen: Nedslidt Arne kan ikke længere klare 15 timers arbejde inden for sit sidste erhverv. Men får han seniorpensionen?

Det kan blive et værre tovtrækkeri og en kamp, som vil involvere de nedslidtes læger og fagforeninger og den politiske debat.

Fra første januar 2021 overtager ATP tildelingen af seniorpension. Mon den nye ret til tidlig pension vil føre til, at praksis ved tildeling af den økonomisk mere attraktive seniorpension strammes?

Jørn Neergaard Larsen, tidligere beskæftigelsesminister for Venstre, er netop udpeget som formand for en kommission, der skal se på det samlede pensionsområde. Nedsættelse af kommissionen indgik i den ovenfor nævnte aftale om seniorpension, en aftale Socialdemokratiet senere tiltrådte.

Mon kommissionen med sine forslag vil blande sig i pensions-balladen, som her skitseret?

Husker jeg ikke meget, meget galt sagde Jørn Neergaard som beskæftigelsesminister, at han fandt førtidspensionen for høj. Den har samme størrelse som seniorpension.

Mainstream økonomiprofessorer har anbefalet, at den tidlige pension blev lav, for så vil kun få benytte sig af retten, og så støvsuges arbejdsmarkedet ikke for ældre.

De egentlige ophavsmænd til balladen er Radikale Venstre. Partiet var den afgørende sten i vægtskålen, der afviklede efterlønnen.

Hvad har organisationerne sagt til udspillet – og hvad siger folk egentlig selv om nedslidning og stress?

Af Kirsten Windekilde, bestyrelsesmedlem, Socialpolitisk Forening Hovedstaden

Halvandet år efter at Socialdemokratiet annoncerede idéen om en ret til tidlig pension for dem med de længste og hårdeste arbejdsliv, fremlagde regeringen den 18. august sit konkrete udspil.

Reaktionerne på regeringens udspil har været meget blandede.

I denne artikel er fokus primært på reaktionerne hos medlemsorganisationerne i Fagbevægelsens Hovedorganisation. I næste nummer af SOC DOK følger vi op på den (parti)politiske debat om udspillet.

Ved præsentationen af udspillet med titlen "Ny ret til tidlig pension – værdig tilbagetrækning for alle" sagde statsministeren besværgende, at Socialdemokratiet ikke med dette løb fra Velfærdsforliget (som Socialdemokratiet i 2006 indgik med VK-regeringen, Dansk Folkeparti og Radikale Venstre):

Det er et sundt princip, at når vi bliver ældre, skal vi også arbejde længere. Velfærdsaftalen er en vigtig del af grundlaget for dansk økonomi.

Når partiet nu klar med et udspil, der skal komme de nedslidte til gavn, er en del af forklaringen, at efterlønsordningen er væsentligt forringet ved tilbagetrækningsreformen i 2011. Mette Frederiksen sagde:

Det ønsker regeringen at rette op på. Vi vil indføre en ordning til jer, der har været længst på arbejdsmarkedet, har betalt til velfærdssamfundet gennem et langt arbejdsliv og som oftest har knoklet i de allerhårdeste jobs. I skal have lov at stoppe med at arbejde, før I er helt slidt ned. Tiden på pension skal også skal også være år, der er uden sygdom og smerter.

I Socialdemokratiets oprindelige plan fra foråret 2019 lagde partiet vægt på at både fysisk og psykisk nedslide skulle have ret til tidlig pension. Sådan bliver det ikke, indrømmede statsministeren:

Vi ved godt, at nedslidning i dag kan være fysisk på grund af hårdt arbejde og ofte et langt arbejdsliv. Det kan også være psykisk. På grund af det slid, der er forbundet med den jobfunktion, man har, eller et overfald, trusler eller noget tredje. Det er en af årsagerne til, at vi hele tiden har talt om en model med to søjler. En objektiv ret og en visitation. Seniorpension er det ene ben, visitationen. Dem, der måtte være psykisk nedslidte skal opfanges af en visitationsordning.

De største fagforbund i Fagbevægelsens Hovedorganisation var begejstrede

På selve dagen, hvor udspillet blev præsenteret – den 18. august – var der flere hurtige bud på Twitter.

Hovedorganisationen – FH

Lizette Risgaard, formanden for Fagbevægelsens Hovedorganisation (FH), der er en fusion af LO

(Landsorganisationen i Danmark) og FTF (Funktionærernes og tjenestemændenes Forbund), skrev bl.a.:

Flot udspil fra regeringen i dag som retter op på nogle af manglerne i Velfærdsaftalen ved at sikre at mange med lange arbejdsliv ka trække sig tilbage uden at stå med hatten i hånden. Håber Folketinget nu trækker i arbejdstøjet og lander en retfærdig aftale!

Specialarbejderne af begge køn – 3F

Per Christensen, formand for Fagligt Fælles Forbund (3F), der er Danmarks største fagforbund – en fusion af Specialarbejderforbundet (SID) og Kvindeligt Arbejderforbund (KAD), med nu ca. 270.000 medlemmer – skrev i en mail til Altinget, at regeringen med forslaget havde taget et kæmpestort skridt for at hjælpe landets lønmodtagere. Men:

... intet forhandlingsudspil er perfekt. Det kender vi fra overenskomstforhandlingerne. Men det kan det blive. Skal jeg pege på noget, der kan forbedres, så er det ancienniteten, som er lige lovlig skrap.

Handels- og kontorfunktionærerne - HK

I HK, der er Danmarks næststørste fagforbund med ca. 230.000 medlemmer, udtrykte forbundsformand Kim Simonsen overfor Altinget stor tilfredshed med udspillet:

Du får en rettighed, hvor du alene skal tage stilling til, om du har lyst til at trække dig lidt tidligere tilbage, hvis du har leveret mange år på arbejdsmarkedet. Er man derimod fysisk eller psykisk nedslidt, så hører man til på en af de ordninger, der er indrettet til det formål, for eksempel seniorpension, fleksjob eller førtidspension.

Forbundet af offentligt ansatte – FOA

FOA er en fusion af Dansk Kommunal Arbejderforbund og Husligt Arbejder Forbund, med nu ca. 175.000 medlemmer. FOA's formand, Mona Strib, skrev på Twitter:

En ret til tidlig pension betyder utroligt meget for mange mennesker, som har haft et langt arbejdsliv & trænger til at puste ud.

Det er vigtigt for FOA & vores medlemmer, at ordningen tager hensyn til deltidsarbejde og barsel.

Men metalarbejderne havde vist lyttet til Karen Munk

Dansk Metal har ca. 130.000 medlemmer. Forbundets formand, Claus Jensen, slog faktisk helt andre toner an end de andre fagforbund, da han godt nok roste regeringens udspil, men samtidig understregede, at det kun kunne være et skridt mod det endelige mål. I en skriftlig udtalelse den 18. august sagde han således:

Det her er en form for nødvendig symptombehandling, for vi skal jo gerne derhen, hvor folk slet ikke bliver nedslidte af at gå på arbejde. Derfor håber jeg også, at Folketinget og regeringen i forbindelse med det her forslag kommer til at kigge endnu mere på arbejdsmiljø og indsatsen fra Arbejdstilsynet. Samtidig skal vi se endnu mere på efteruddannelse og sporskifte.

FH's mindre forbund, med mellemlangt uddannede medlemmer, var mindre entusiastiske Lærerne

Danmarks Lærerforening er – efter fusionen mellem LO og FTF – medlem af FH og har ca. 90.000 medlemmer. Ifølge Beskæftigelsesministeriets beregninger vil 4-5 % af medlemmerne i Lærernes A-kasse potentielt kunne få ret til den tidlige pension. Ifølge hjemmesiden folkeskolen.dk den 24. august konstaterede medlemschefen i Lærernes Pension at:

Det er meget få lærere, som skal på pension nu, der startede som 19-årige. Har man haft et relativt normalt arbejdsliv som lærer, hvor man gennemsnitligt er færdiguddannet som 28-årig, så har man ikke nogen chance for at få del i den nye pension.

Og den nu afgående formand, Anders Bondo Christensen, udtalte til Berlingske Tidende, at udspillet ikke er løsningen på lærernes problem med primært psykisk nedslidning:

Det er ikke sådan, at vi bare læner os tilbage og siger, at nu er problemet løst. Vi vil arbejde videre for at få andre tiltag sat i verden. Der står i velfærdsforliget, at man skal sikre, at der er et godt arbejdsmiljø. Her vil vi lægge kræfterne i, for her har politikerne ikke haft meget fokus.

Sygeplejerskerne

Grete Christensen, formand for Sygeplejerskernes fagforening, Dansk Sygeplejeråd (DSR), med ca. 78.500 medlemmer, var ganske kortfattet på Twitter:

Det kan blive rigtig svært for vores medlemmer at opfylde kravene til @regeringDK's udspil for nedslidte. Jeg håber derfor, at der er mere til vores medlemmer, sådan som S lagde op til ved valget.

På DSR's hjemmeside uddybede formanden sin vurdering af udspillet:

Det er glædeligt, at der også er plads til nogle af vores medlemmer i regeringens udspil til tidlig pension. Det er store forventninger blandt sygeplejerskerne, fordi det hele tiden har lydt, at man ville tilgodese det hårde arbejde, som man godt er klar over, at sygeplejerskerne leverer. ... Det er de ældste af vores medlemmer, der har muligheden for tidlig tilbagetrækning, og det er virkelig glædeligt. Men jeg håber politikerne i forhandlingerne vil se på, om man virkelig skal have arbejdet 42 år for at komme i betragtning.

Hun henviser her til, at det er de sygeplejersker, der er gået direkte fra folkeskolen og ind i den gamle elevuddannelse og har taget uddannelsen derfra, som vil kunne opfylde de skrappe anciennitetskriterier. Samtidig peger hun på, at de seniorer, som fx har taget en ungdomsuddannelse først, selvom det ikke var noget krav dengang, de vil være i en anden situation:

Mange yngre medlemmer kan ikke komme i betragtning, fordi det i dag er en professionsbacheloruddannelse. Jeg håber derfor, at regeringen følger op, som de sagde på pressemødet, for der er brug for, at man undervejs evaluerer ordningen og at der vil blive kigget på, hvordan vi kan imødekomme dem, der er kommet ind på en professionsbachelor siden 1990.

Pædagogerne

Elisa Rimpler, formand for BUPL, pædagogernes fagforening, med ca. 61.000 medlemmer, udsendte den 18. august en pressemeddelelse med overskriften: Der skal findes en løsning, som stopper nedslidning af pædagoger:

Vi under bestemt Arne og andre i samme situation, at de kan trække sig tidligt tilbage. Det er godt og vigtigt. Men vi må også bare konstatere, at det ikke løser problemet for vores nedslidte pædagoger. Det forventer vi, at der så findes andre løsninger på. ... Pædagoger kan ikke holde til at arbejde til de er 68 eller 72 år under de nuværende arbejdsvilkår. Så længe, der ikke bliver gjort noget for at forbedre vores arbejdsmiljø, mener vi faktisk ikke, at det er rimeligt, at pensionsalderen stiger.

Socialrådgiverne

Mads Bilstrup, der er formand for socialrådgivernes fagforening, DS, med ca. 18.000 medlemmer, udtalte i en pressemeddelelse den 20. august, at udspillet er et godt skridt på vejen imod bedre vilkår for alle lønmodtagerne, men at det er de færreste socialrådgivere, der får gavn af ordningen.

Mads Bilstrup sagde at han håber, at politikerne vil stoppe stigningen i pensionsalder, så det ikke bliver sådan, at de mennesker, der i dag er unge, først kan gå på pension, når de fylder 75 eller senere:

Vi har i Danmark i forvejen en meget høj pensionsalder sammenlignet med resten af verden, den skal ikke stige yderligere. I stedet bør politikerne skabe rammerne for det gode arbejdsliv – så er jeg sikker på, at mange mennesker selv vil vælge at fortsætte med at arbejde efter pensionsalderen.

Jordemødrene

Jordemoderforeningen har ca. 3.000 medlemmer, hvoraf 99,9 % er kvinder. Formanden, Lis Munk, skrev i en pressemeddelelse den 18. august:

Retten til tidlig folkepension skal kunne tilfalde mænd og kvinder ligeligt, selvom de typisk har forskellige arbejdsliv, skriver Socialdemokratiet i deres udspil til en pensionsreform med ret til tidligere pensionering. Alligevel har fokus i debatten navnlig været på det klassiske fysiske arbejdsmiljø med tunge løft og hårdt fysisk arbejde. Tag bare 'A', der er bryggeriarbejder og er blevet Socialdemokratiets symbol på en borger, der bør få retten til at gå tidligt på pension. ... 'B' blev færdig som jordemoder, da hun var 23 år og har siden arbejdet på hospitaler og taget imod flere tusinde børn. Nogen på land, andre i vand og nogle stykker hjemme i en dobbeltseng. Det kræver både omstillingsparathed og en fysisk råstyrke og er en udfordring for ryg og led.

Som bekendt kan fødsler ikke programmeres til at foregå på bestemte tider, så arbejdet på fødegangen kræver så godt som samme bemanning døgnet rundt. 'B' har haft rigtig mange nattevagter med fart på og uden den hvile, som kroppen ellers naturligt kræver. Den kvinde, der føder om natten, har behov for præcis den samme nærhed og omsorg, som hende, der føder i de lyse timer. ...

Som bekendt kan fødsler ikke programmeres til at foregå på bestemte tider, så arbejdet på fødegangen kræver så godt som samme bemanning døgnet rundt. ...

Glem ikke intentionen. Om ikke at gøre forskel på mænd og kvinders rettigheder i et nyt system. Og glem ikke, at andet end hårdt ufaglært eller kortuddannedes arbejde kan slide på krop og sjæl. Skiftende arbejdstider slider, og arbejde med tætte menneskelige relationer slider.

Og arbejdsgiverne på det private arbejdsmarked var ikke uventet helt imod

På dagen, hvor regeringen præsenterede sit forslag, lød der grundlæggende andre toner fra virksomhedsejernes organisationer end fra lønarbejdernes.

For Dansk Arbejdsgiverforening (DA) mente direktør Jacob Holbraad, at regeringens udspil var *bekymrende*.

Mens Brian Mikkelsen for Dansk Erhverv i en pressemeddelelse gav udtryk for, at det, med den nye ret til tidlig pension, *bliver endnu sværere for virksomhederne at finde den rigtige arbejdskraft. Det vil koste på virksomhedernes bundlinje, og det vil koste på velstanden og dermed velfærden.*

Dansk Industris vicedirektør (adm.), Kim Graugaard, luftede samme perspektiv i sin pressemeddelelse:

Det vil trække raske og arbejdsdygtige danskere ud af arbejdsmarkedet, og det vil efterlade et hul i arbejdsstyrken, som der bliver brug for en klar plan for at udfylde.

Men hvad siger folk selv om oplevede belastninger i arbejdet?

Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø, NFA, har i perioden fra 2012-2018 gennemført en række undersøgelser af, hvordan beskæftigede inden for forskellige brancher eller professioner oplever de fysiske og psykiske belastninger i deres arbejde. Resultaterne skal bruges til at forbedre arbejdsmiljøet på danske arbejdspladser.

Undersøgelsen 'Arbejdsmiljø og Helbred i Danmark 2018' (AH2018) er således den fjerde måling af arbejdsmiljø og helbred blandt beskæftigede i Danmark. Resultaterne af undersøgelsen er baseret på et spørgeskema, som er besvaret af knap 38.000 respondenter. Resultaterne viser, hvordan de beskæftigede selv vurderer deres fysiske og psykiske arbejdsmiljø og helbred og tegner således tegner et detaljeret billede af arbejdsmiljøet i Danmark.

Her blot et meget kortfattet ekstrakt til at reflektere organisationernes reaktion på regeringens udspil om ret til tidlig pension:

Oplevet grad af fysisk hårdt arbejde

Størst grad af fysisk hårdt arbejde:

- Tømrere og snedkere
- Murere, vvs'ere m.fl.
- Slagtere, bagere og fiskehandlere
- Malere
- Kokke og tjenere

Mindst grad af fysisk hårdt arbejde:

- IT-konsulenter
- Jurister
- Revisorer, rådgivere og analytikere
- Regnskabsmedarbejdere
- Bogholdere

Oplevet stress

Mest stress inden for de seneste to uger:

- Socialrådgivere
- Læger
- Gymnasielærere
- Passagerservicemedarbejdere
- Undervisere og forskere ved universiteter

Mindst stress inden for de seneste to uger:

- Bygge- og anlægsarbejdere
- Militærpersonale
- Tømrere og snedkere
- Jord- og betonarbejdere
- Lastbilchauffører

Selvvurderet arbejdsevne

Bedst selvvurderet arbejdsevne:

- Ledere
- Naturvidenskabelige akademikere
- Revisorer, rådgivere og analytikere
- Farmaceuter, tandlæger og dyrlæger
- Regnskabsmedarbejdere

Dårligst selvvurderet arbejdsevne:

- Passagerservicemedarbejdere
- Køkkenmedhjælpere
- Nærings- og nydelsesmiddelindustriarbejdere
- Maskinførere
- Jord- og betonarbejdere

Se notaterne fra undersøgelsen Arbejdsmiljø og Helbred 2018 her:

[Fakta om Arbejdsmiljø og Helbred 2018](#)

Notat udarbejdet af Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø, NFA. Offentliggjort 31. januar 2019.

[Belastningsindeks for psykisk arbejdsmiljø og muskel-skeletbesvær 2018](#)

Notat udarbejdet af Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø, NFA. Offentliggjort 31. januar 2019.

De samlede resultater fra 'Arbejdsmiljø og Helbred' fra 2012 til 2018 findes på Arbejdstilsynets hjemmeside i en visualisering, hvor det er muligt at finde resultaterne og foretage egne analyser. [Se resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen Arbejdsmiljø og Helbred 2012-2020](#).

Om arbejdsudbuddet – og forståelsen af forståelsespapiret

Og med dette in mente: tilbage til arbejdsgiverorganisationernes største bekymring ved regeringens udspil – en reduktion af arbejdsudbuddet. Netop dette perspektiv har været katalysator for en ny debat mellem den socialdemokratiske regering og dens støttepartier. Ifølge regeringens udspil forventes arbejdsudbuddet – altså arbejdsstyrken – at blive omkring 9.000 personer mindre som følge af reformen. Hvad betyder det for tolkningen af en passage om beskæftigelse, der var central i 'forståelsespapiret' mellem regeringen og støttepartierne fra sommeren 2019:

Initiativer, der måtte reducere beskæftigelsen, modsvares af andre – men ikke nødvendigvis samtidige – tiltag, der som minimum øger beskæftigelsen tilsvarende.

Det er vidnefast, at denne sætning kom i stand efter en længere kamp i forhandlingslokalet dengang i juni 2019, hvor Radikale Venstre først havde krævet indføjet en målsætning om at øge arbejdsudbuddet med 30.000 personer.

I næste nummer af SOC DOK vil vi tage temperaturen på debatten om arbejdsudbuddet, som socialdemokratiets pensionsudspil har aktualiseret, mellem regeringen og dens støttepartier – og støttepartierne imellem.

Et læserbidrag

ET MØDE MELLEM TRÆ OG MUR I MIN GÅRD

Nederst i min gård på Værnedamsvej står et kæmpestort træ. Det har det altid gjort, og under en lille gårdtur faldt mine øjne på det sted, hvor det møder muren.

Under opførelsen af muren har man taget hensyn til træet og sørget for at hugge murstene til, således at træet får plads - meget hensynsfuldt (og muligvis meget fornuftigt, så man ikke risikerer, at træet vælter muren).

Her bøjer kulturen sig for naturen, og det er jo noget, der glæder en decideret passioneret romantiker. Glæden bliver ikke mindre, når man kigger nedad på stammen og ser, at der har samlet sig en bunke blade mellem træ og mur - helt af sig selv må det være. Der kunne man sagtens forestille sig, at forskellige smådyr kunne have det lunt og godt, når nu vinteren kommer farende inden længe.

Man kan se dem for sig: små biller og bænkebidere - og måske en lille mus - sidde beskyttet og hygge sig, mens julesneen stille falder, og sværen bliver sprød.

Det er faktisk en ganske rar tanke.